

Merten tila ja globalisaatio

JACQUES, PETER (2006). *Globalization and the world ocean*. 165 s. AltaMira Press, Oxford.

Valtio-opin apulaisprofessorin Peter Jacquesin kirja on kunnianhimoinen yritys tarkastella globalisaation vaikutusta maailman valtamerien tilaan. Tavoitteena on saada kokonaiskuva valtameristä – ainoasta luonnonvarasta, joka yhdistää koko maailmaa – sekä niiden tilan muutoksesta ja tulevaisuudesta. Jacquesin lähtökohta nostaa huimioon, että ihmiskunnalla ei ole valtameristä kollektiivista muistia ja tietoa, vaan tieto on hajautuneena ympäri maailman huolimatta valtamerien merkittävydestä. On myös hälyttävää, kuinka vähän ilmastonmuutoksen vaikutuksia on tarkasteltu valtamerien näkökulmasta verrattuna tietoihin ilmastosta itsestään ja asutuista seuduista.

Monitieteisessä näkökulmassaan Jacques yhdistää tilastotietoja ympäristön tilasta ja poliittisista näkökulmista. Hän ei luo uutta tietoa, vaan kerää olemassa olevaa ja tulkitsee sitä päätelmiensä pohjaksi. Erityisesti Jacques nostaa esiin sosiaalisen hyvinvoinnin tekijöitä, kuten sotilaallisen rauhan, tasa-arvon ja köyhyyden sekä useat ekologiset mittarit.

Valtamerien globalisaatiotarkastelu on erittäin kiinnostavaa, voidaanhan merenkulkua perustellusti pitää globalisaation alkuna. 1600-luvulla hollantilainen taloustieteilijä Hugo Grotius julisti meret kansainväliseksi

omaisuudeksi (Mare Liberum). Kaikkien maiden alusten tuli voida matkustaa kansainvälisillä vesillä ja käyttää hyväksi niiden antimia. Jacques toteaa, että Mare Liberum on ”negatiivista vapautta”: jos jokin ei ole merillä erikseen kiellettyä, se on sallittua. Periaate olettaa, että valtamerien luonnonvaroja voidaan hyödyntää rajattomasti. Sitä voidaan siis pitää eräänä nykyaikaisen kapitalismin pohjana, jossa yrittäjät käyttävät hyväkseen vapaita luonnonvaroja luodakseen taloudellista hyötyä. Ehkä juuri tämän merten vapauden perinteen vuoksi yritykset rajoittaa valtamerien käyttöä yhä epäonnistuvat usein.

Jacques osoittaa, kuinka merien vapaa käyttö on johtanut luonnonympäristön tuhoon. Parhaimmillaan Jacques onkin nostaessaan esiin huolestuttavia yksityiskohtia merten tilan huonontumisesta. Kalansaaliiden vähentyminen, korallien kuolemat, merenpinnan nousu ja sotilaalliset konfliktit ovat järkyttävästi lisääntyneet tarkasteltavien valtamerien alueella.

Kunnianhimoisten tavoitteidensa listaamisen jälkeen Jacques kuitenkin pettää ne. Aineistonsa Jacques rajaa turhan pieneksi: hän tarkastelee kolmea erillistä aluetta (Eteläinen Tyynimeri, Karibianmeri ja Kaakkois-Aasia) maailman merten sijasta. Merten tilaa hän kuvaa vain kalansaaliilla, koralleilla ja merenpinnan ja meren lämpötilan nousulla. Poliittisiksi mittareiksi hän ottaa ulkomaiset investoinnit, köyhyyden, tietotaidon, aseellisten konflikt-

tien määrän ja yhteiskunnan tasa-arvoisuuden. Lisäksi tarkastellaan hiilidioksidipäästöjä maittain. Entä muut luonnonvarat, valaat, linnusto, maanpäällinen kasvillisuus tai ihmisten taloudellinen toimeliaisuus, työllisyys, lapsikuolleisuus, bruttokansantuote – ja niin edelleen? Lisäksi suurin osa tilastoista kertoo vain nykyhetken huolestuttavan tilan, joten lukijan on vaikea arvioida kehityksen suuntaa.

Jacquesin teoreettinen viitekehys muodostuu hermeneutiikasta, kompleksien systeemien teoriasta ja ”kriittisestä teoriasta”. Ne tuovat kaivattua näkökulmaa länsimaisen tieteen teoriakenttään, mutta eivät kuitenkaan kukista perinteistä tilastollista analyysiä ja syy-seuraussuhteiden tarkastelua. Sitä olisi tässä kaivattu ainakin edellisten rinnalle johtopäätösten perustelemiseksi.

Kirjan suurin heikkous on kuitenkin kirjoittajan ennakkonäkökulma ongelmaan. Jacques aloittaa tiukalla globalisaatiokritiikillä, joka sinällään on perusteltua ja osaksi erittäin hyvin argumentoitua. Hän ei kuitenkaan lainkaan esitele tai käsittele mahdollisia globalisaatiota puolustavia faktoja. Mahdolliset maailmankaupan hyödyt jäävät kokonaan pohtimatta.

Yksisilmäisessä globalisaatiokritiikissään Jacques jät-

tää kokonaan huomiotta taloustieteessä yleisesti tunnetun ongelman, jonka mukaan vapaasti saavutettavat resurssit – kuten valtamerten luonnonvarat – ovat huomattavasti heikommassa asemassa kuin yksityisesti omistettut (*”problem of commons”*). Hän ei mieti, mitä annettavaa yksityisomistuksella olisi valtamerten suojelussa. Esimerkkinä mainittakoon Islannin yksityiset kalastuskiintiöt ja siitä johtuva kalastajien itsensä tukema kalastuksen sääätely – eiväthän he halua omia tulevia tuottojaan uhrata. Jacques sivuuttaa myös tilastot globalisaation myönteisistä vaikutuksista keskimääräisesti koko maailmaan ja erityisesti kehittyvien maiden taloudelliseen hyvinvointiin, muun muassa bruttokansantuotteella mitattuna. Niiden sijasta hän kertoo lukuisia päinvastaisia esimerkkejä valtamerien rannikoiden asukkaiden elinoloista.

Kirja on erittäin kiinnostava keskustelunaloitus, mutta valitettavasti sen teoreettinen pohja on hatara ja aineiston käsittely subjektiivisten ennakkokäsitysten hämärtämää. Jään odottamaan uutta avausta samaan aiheeseen.

ULLA TAPANINEN

Merenkulkualan koulutus- ja tutkimuskeskus,

Turun yliopisto